

о. Т. Галущинський ЧСБВ.
(Th. Haluščynskij OSBM.)

Митрополит Йосиф Йоан Велямин Рутський Історичний нарис з приводу 300-ліття його смерті (1637-1937).

(Metropolita Iosephus Ioannes Velamin Rutskyj

Ex occasione tertii centenarii beatae eius mortis [1637-1937]).

Дня 28. лютого 1937 р. відбулася в українській Папській Семинарії св. Йосафата в Римі врочиста академія в честь Митрополита Й. В. Рутського, як першого руського питомця в Вічному Місті. Автор цього нарису відчитав у часі академії реферат в італійській мові: „La vocazione e lo zelo apostolico di G. V. Rutskyj“. На бажання деяких осіб появляється оце той реферат, — в дещо доповненій формі нарису, — в українській мові. Ціль нарису не тільки висвітлити духову велич одного одного з найбільших Митрополитів нашої Зєдиненої Церкви, але також по можності причинитися до того, щоб розпочалася справа беатифікації того великого Божого Слуги.

Автор

(Надзвичайне покликання. — Особливіші чесноти. — Положення руської Зєдиненої Церкви з початком XVII віку.

De eius extraordinaria vocatione et virtutibus. — De conditione Ecclesiae Ruthenae catholicae initio saec. XVII).

Тристаліття смерті Йосифа Веляміна Рутського, Митрополита всієї Русі¹⁾, це, без сумніву, дуже велика подія, що сильним відгомном понеслась по цілій нашій батьківщині, зокрема там, де живе, розвивається й процвітає св. Зєдинення — те Зєдинення, що його основою й піддержкою, Атлантом і колюмною, був саме *Митрополит В. Рутський*, цей (по словах Папи Урбана VIII) *Атанасій руської Церкви*.

Як св. священомученик Йосафат, так теж і Митрополит Рутський це не тільки подвижники й борці за св. Зєдинення руської Церкви з Апостольським Престолом, але також — це сміло можна сказати — творці того ж Зєдинення на широких просторах ширшої нашої батьківщини.

¹⁾ В документах з часів В. Рутського київсько-галицькі митрополити мали урядову назву: „Metropolita totius Russiae“. Щоб вірно перекласти цю назву на українську мову, треба вживати вислову: „Митрополит всієї Русі“. В минулих віках назва *Russi* й *Rutheni* мала одне й те саме значіння та відносилася як до руського (українського) народу, так теж до народу білоруського, як однієї етнографічної цілоти — в протиставленні до теперішнього російського народу, що його називають у тодішніх документах *Moscovitae*. Тим то на колишні вислови: *Russi*, *Rutheni*, треба вживати слова *Русини*. Коли згадується про минувшину нашої греко-католицької Церкви, то також треба називати її Церквою *руською* тому, що єпархії нашої Церкви не обмежувалися на самі тільки території з українським населенням, але обіймали теж білоруські землі, а навіть подекуди литовські. Тому називати її українською Церквою, значить те саме, що звужувати поняття тієї Церкви та допускати історичної невірности.

Аж досі не було в нас основного й на джерелах опертого життєпису Й. Рутського. Тепер, оскільки нам відоме, є у приготуванні дуже поважні праці про життя й труди цього великого Митрополита. Причина того браку є ця, що досі тільки дуже мало опубліковано джерел, що висвітлюють статі і всебічну, просто подиву гідну, діяльність, боротьби й терпіння Рутського. Про Митрополита Й. Рутського знається здебільша тільки те, що колись написав був про нього Рафаїл Корсак, його наступник на київсько-галицькому митрополитичому престолі. Як відомо, митрополит Корсак умер 1652 р. в Римі та похований у церкві св. мучеників Сергія й Вакха (що становить одну цілість з домом теперішньої головної Управи Василіянським Чином)²⁾.

Крім виданої вже друком біографії Рутського полишив митрополит Корсак іще дві інші рукописні його біографії. Одну із них переписав був, у скороченні, відомий голова величавого польського посольства до Риму, Оссолінський, і передав Папі Іннокентієві XI (можливе, що той відпис зберігається в Архіві Ватиканської Бібліотеки; автор цього нарису не міг його відшукати). Оба ж рукописи Корсака пропали безслідно³⁾. Є ще багато матеріалів, здебільша невикористаних,

¹⁾ Намогильна таблиця має оцей напис:

D. O. M.
 RAPHAELI EX COMITIBVS KORSACK
 ARCHIEPISCOPO KIOVIENSI ET HALICIENSI
 METROPOLITANI TOTIVS RVSSIAE
 QVI
 A SIGISMVNDI III POLONIARVM REGE
 APVD S. SEDEM AD GRAVISSIMA NEGOTIA
 ET B. IOSAPHAT KONCEWICZ
 ARCHIEP. POLOCENSIS MARTIRII CAVSAM AGENDAM
 ABLEGATVS
 REBVS SEDULO FELICITERQ. CONFECTIS
 ECCLESIAM HANC SACRA SVPELLECTILI
 AVREISQ. ET ARGENTEIS DONARIIS A SE AVCTAM
 PROXIMASQ. AEDES MONACHIS SVAE NATIONIS
 ORDINIS S. BASILII MAGNI
 AB VRBANO PP. VIII
 IMPETRAVIT
 MORS IMMATVRA.....
 HIC TVMVLATVS.... MDCLII
 MONACHI POLOCENSES HOC MONVMENTVM
 POSVERVNT
 IN IDVS DECEMBRIS A. MDCLXXIII.

Тут треба завважити, що в третьому рядку напису є помилка каміняря. Він замість *Metropolitano* викув *Metropolitani*. По словах *mors immatura* дальші букви вже витерті так, що ніяк не дадуться доповнити. Також по словах *hic tumulatus* дата дня й місяця так витерті, що не можна їх відчитати. Цей напис поданий теж у статті: Georg Hofmann S. J., *Ruthenica* („*Orientalia Christiana*" [1925], III, 2, Nr. 12, стор. 208).

²⁾ Ще, коли о. Guérin працював над життєписом св. свящ. Йосафата, оригіналь-

що кидають дуже велике світло передовсім на діяльність Митрополита Й. Рутського. Маємо на думці його надзвичайно велику переписку з різними людьми та інші тодішні документи, що чи-то безпосередньо, чи посередньо відносяться до його особи та доби, що в ній управляв Він руською зєдиненою Церквою. Є це передовсім листи Апостольських Нунціїв у Польщі, буллі й декрети Папів та свідоцтва тих осіб, що добре знали Рутського⁴⁾). Багато дечого дасться ще знайти в Ватиканському Архіві й ще більше в Архіві св. Конгрегації для поширення віри та в інших римських архівах. Чимало відписів та оригінальних документів є теж у Львові, в Національнм Музею, як також у Впреосвященного Митрополита Кир Андрея. Не одне можна б іще знайти в Вильні й ще більше в т. зв. „Архіві Уніятських Митрополитів“, що находився в Вильні, звідкіля вивезли його росіяни до Москви, або до Петрограду й там він повинен находитися, оскільки ще не запропастили його, або не продали до якоїсь європейської, чи американської, бібліотеки большевики. Як відомо, недавно заявив Екск. Митрополит, що саме тепер приготовляють у Львові до друку документи, що звязані з життям та діяльністю Митрополита Й. Рутського.

У цім історичнм нарисі не йде про це, щоб подати докладні відомости про все, що відноситься до Митрополита Рутського, лишень, щоб підкреслити його надзвичайне, майже чудесне, покликання на подвижника й борця за св. Зєдинення та освітити його особливіші священничі чесноти й зокрема його великого апостольського духа та вірність для Апостольського Престолу.

I.

Надзвичайне покликання Рутського на апостола Зєдиненої руської Церкви

Холмський єпископ, Яків Суша ЧСВВ, вірний життєписець св. Йосафата та „Савла й Павла руської Церкви — Мелетія Смотрицького, ось так висказується про Рутського: „Josephus

ний рукопис біографії Рутського, що її написав Корсак, находився в архіві монастиря ОО. Василіян у Львові. Сиєрін постарався про докладний відпис того рукопису й використавши його, віддав до Національної Польської Бібліотеки в Парижі. Того оригінального рукопису Корсака нема вже в архіві монастиря ОО. Василіян у Львові. Є тільки відпис з нього, зладжений одним із Василіян, десь з початком XVIII віку.

Крім згаданих тут рукописних біографій Митрополита Рутського, находиться в архіві грецької Папської Колегії св. Атанасія в Римі ще одна коротка біографія. Деякі здогадуються, що це саме та біографія, що її Оссолінський подарував Папі Іннокентієві XI.

⁴⁾ Деякі з тих документів надруковані в: *Theiner, Monum. histor. Poloniae I-III*

Ruscus, vir auctoritatis, prudentiae, sanctitatis eximiae, corde nonnihil exorato Deo⁵⁾).

Основа й джерело священничої праведности це надприродне покликання до духовного стану. Чим те покликання чистіше, тобто чим більше воно походить з надприродних спонук, тим теж і життя та праці такого священика відзначаються гарнішим блиском чеснот. Та ледви чи хтось із тих, що посвячуються на Божу службу в духовному стані, може похвалитися таким особливішим покликанням, як саме Рутський, і то покликанням на апостола зєдиненої руської Церкви в її східнім обряді. Вище згаданий єпископ Яків Суша у своїй реляції до Апостольського Нунція в Варшаві ось так пише про покликання В. Рутського: „Successit (на митрополичий престіл покійного Іпатія Потія) Josephus Vel. Rutski, de cuius hic ad ritum nostrum vocatione utpote miraculosissima scribere longe operosum esset, erit locus alibi hac super re dicendi“⁶⁾).

Вправді Суша не мав, нажаль, можности, описати це покликання, зате маємо досить докладні дані в згаданім уже життєписі митрополита Рафаїла Корсака. Піднесу тут тільки деякі важніші моменти.

Рутський уродився, як відомо, 1570, або 1571 року. І хоч його батьки були завзяті кальвіністи, обставини якось так дивно зложилися, що дитя охрестив не кальвінський пастор, але місцевий руський парох, надаючи йому імя Іван. І пізніше, не зважаючи на те, що батьки віддали молодого Івана до єретицьких шкіл, Бог так провадив його, що він залюбки ходив до церкви ОО. Єзуїтів, де перший раз стрінувся з наукою католицької Церкви. А тому, що відзначався бистрим умом і надзвичайною памятю, легко присвоював собі докази правдивости католицьких догм, що їх заперечували кальвіністи. Завважили це його кальвінські виховники й тому заборонили йому ходити на проповіді ОО. Єзуїтів. Та зерно, засіяне в його серці в Вильні, не пішло на марне; за Божою ласкою принесло воно пізніше стократний плід. Хоч Рутський був уже подекуди свідомий, що кальвінізм це ересь, все таки обставини не дозволяли йому відректися ереси й повернутися до католицької Церкви. Це мало наступити аж у Празі, куди вислали його

M. Harasiewicz; Annales Ecclesiae Ruthenae; Relacye Nuncyuszów apostolskich i innych osób w Polsce od r. 1548-1690. 2 vol.; Theiner, Monuments historiques relatifs aux règnes d'Alexis Michailowitch, Fedor III et Pierre le Grand (Рим 1859); „Orientalia Christiana“ (1923), N. 6; (1925) vol. III, 2, N. 12; Россия и Италия. Сборник исторических материалов... Издание Академии Наук СССР. Ленинград 1927, та інші.

⁵⁾ Saulus et Paulus Ruthenae Unionis. Ed. Martinov. Брукселя 1864.

⁶⁾ Ex archivis S. Nuntiaturae Poloniae: De laboribus unitorum Jacobi Susza 1664. (cfr. *Harasiewicz, Annales Eccl. Ruth.*, p. 298).

були батьки на вищі студії. І хоч саме в Празі попав Рутський у товариство гуситів, однак Боже Провидіння знову так покерувало ним, що він скоро покинув тих еретиків тому, що вони вели неморальне життя, і звернувся до ОО. Єзуїтів. З католицькою вірою познайомився Рутський ближче під проводом о. Крісляка Т. І., тодішнього настоятеля й визначного члена свого Чина, та незабаром вирікся ереси й став членом католицької Церкви — річ ясна: в латинському обряді. В Празі познайомився теж з о. Боксою, пізнішим провінціалом литовської провінції ОО. Єзуїтів. Це той самий о. Бокса, що опісля приймив на новіціят литовської провінції блаженного мученика за св. Зединення, о. Боболю. Вже в Празі Рутський мав намір вступити до Чина ОО. Єзуїтів, та Боже Провидіння не допустило до того, бо призначило для нього зовсім інше післанництво, що про нього Рутський не міг навіть здогадуватися. Оце він попав у якусь дивну недугу, що унеможливила йому вступити на новіціят до ОО. Єзуїтів. За радою ОО. Єзуїтів він удався до Вірцбурга, щоб доповнити свої філософічні студії, що скінчив їх там з визначними успіхами.

Саме в тім часі вмер його батько, а мати, коли довідалася, що її син покинув кальвінізм та став католиком, приказала тому, щоб негайно вертав додому, а як не послухає її приказу, то відмовить йому всякої дальшої помочі. Та Рутський рішив не вертати, але посвятитися богословським студіям. За радою о. Бокси вибрався до Риму, з поручаючими листами від нього.

Листи о. Бокси відчинили йому двері грецької Колегії св. Атанасія, що в ній мали тоді провід ОО. Єзуїти. Та тут стрінула Рутського нова трудність: з великим зачудуванням довідався, що вихованки грецької Колегії присягою зобов'язуються перебувати й працювати ціле своє життя в східньому обряді.

Рутський приймив католицьку віру в латинському обряді, а про прийняття грецького обряду навіть і не думав. І тут нема нічого дивного. Він бо на основі власного досвіду бачив, — передовсім у Виленщині й на Білій Русі — повний занепад православної руської Церкви; не ліпший був теж стан православної Церкви на галицько-волинській землі, не ліпший також в Україні. Про заключення й проголошення Зединення руської Церкви з Апостольським Престолом на Соборі в Берестю литовським 1596 р. міг Рутський, щоправда, чути. Та це були тільки перші кроки, що до них Рутський, вихований у кальвінізмі, а по наверненні практикуючи упорядкований та прегарно розвинений латинський обряд, міг не прикладати великої

ваги. Очевидно, що серед таких обставин перехід на грецький обряд, і то на ціле життя, представляв для нього надзвичайну трудність. В його душі почалася боротьба та внутрішній неспокій. Свої труднощі представив він своєму Духовникові. Митрополит Корсак подає нам деякі вислови з тієї духовної розмови, річ ясна, з пізніших визнань самого Рутського. Коли Рутський представив Духовникові свої труднощі що до зміни обряду й м. і. сказав, що в його батьківщині Східня Церква знаходиться в повному занепаді, тоді розважний і досвідний Духовник відповів йому: „Хто знає, чи може Бог саме Тебе не вибирає на провідника для твого народу, як вибрану посудину (Діян. 9, 15)“. Рутський на якийсь час успокоївся та перебував далі в грецькій Колегії, але про перехід на східній обряд поважно не думав. Незабаром прибув до Риму о. Бокса. Рутський негайно пішов до нього та виявив йому свою велику неохоту приймати східній обряд. О. Бокса спочатку старався переконати його, що потреба недавно зєдиненої руської Церкви вимагає тієї жертви від нього. Та коли завважив, що сам своєю повагою не всилі його переконати, предложив цілу справу самому св. Отцю, Папі Климентові VIII.

Митрополит Корсак описує з великою докладністю, як відбувалася ця, надзвичайно важна для руської Церкви, авдієнція питомця Рутського в Папи Климента VIII:

О. Бокса, представляючи Рутського Папі, заявив, що руська Церква, недавно зєдинена з Римом, потребує свідомих та рішучих людей; а цей молодий чоловік, що оце знаходиться у стіп Христового Намісника, може бути відповідним орудником до переведення святих намірів Папи. Він має, щоправда, деякі труднощі що до зміни обряду, та св. Отець може своєю властю усунути ті труднощі. Тоді Папа, не даючи прийти до слова Рутському, сказав рішучо: „Ми бажаємо, щоб ти приймив східній обряд і перебував у нім завжди“. Та коли Рутський почав представляти, що він, вихований у кальвінській ересі, за особливішою Божою ласкою навернувся й прийняв католицьку віру в латинському обряді та що про східній обряд навіть ніколи не думав і притім не знає також словянської азбуки, — Папа знову з цілою рішучістю заявив: „Силою св. послуху домагаємося, щоб ти покинув латинський обряд і приймив східній“. Тоді Рутський піддався волі Христового Намісника: приймив східній обряд і зложив присягу, що перебуватиме в ньому аж до смерти.

Дехто може бачити в тій неохоті Рутського до східнього обряду брак любови в нього для своєї Церкви й для свого

народу, бо ж він аж силою канонічного послуху Найвищому Пастиреві згодився приймати східній обряд та витривати в ньому до смерті. Та, видаючи суд про цей факт, треба брати під увагу тодішні обставини й настрої, а не національні та церковно-релігійні почування теперішньої доби. Руська незєдинена Церква находилася в тому часі в великому занепаді й пониженні, а зєдинена Церква не мала ще часу, щоб отрястися з того занепаду. Рутський, вихований у кальвінській ересі, зовсім не мав ніяких звязків з руською Церквою. Що більше: його побут у Вильні, в Празі та Вірцбургу, як також звязки з ОО. Єзуїтами, що тоді находилися на висоті свого розквіту й діяльності, переймили його душу великим подивом для католицької Церкви саме в латинському обряді. Та хоч у Римі Рутський довідався про Зєдинення, що його звершили руські Єрархи, то це зовсім не змінило його поглядів та його душевних настроїв. Крім того, треба признати, коли б Рутський, руководячися самими тільки природними схильностями, сам був би вибрав східній обряд, тоді були б не виступили так виразно надприродні спонуки та особливіше ділання Божого Провидіння в його виборі та в особливішому покликанні саме до недавно Зєдиненої руської Церкви.

Здавалося, що справа зміни обряду й покликання Рутського до особливіших завдань у Зєдиненій руській Церкві вже полагоджені. Однак на тім не скінчилося, бо мали чекати його ще більші труднощі й перепони. Та Господь так вів його справу, щоб іще виразніше виявилось справді надприродне й майже чудесне його покликання до завдання, що його мав він колись виконати в нашій Зєдиненій Церкві. Він мав бути для нашої Церкви справжнім даром Апостольського Престолу й особливішим даром Божого Провидіння!

По скінченні богословських студій з визначними успіхами, Рутський вернув до Вильні 1603 року. Сповняючи бажання Христового Намісника та зобовязання, зложені під присягою, представився славному тодішньому київсько-галицькому Митрополитові, Іпатієві Потієві, та висказав йому своє бажання стати священиком у його єпархії. Та, на його велике зачудування й розчарування, митрополит не тільки, що прийняв його холодно й з недовірям, але просто відкинув його прохання. Знаючи добре минувшину Рутського, його кальвінське виховання та його навернення на католицьку віру в латинському обряді, не міг митрополит мати певности, що цей крок Рутського подиктований щирим бажанням служити руській Церкві,

а не якимись іншими, чисто природними, спонуками. Те, що митрополит так непривітно приймив його, мусіло, річ ясна, дуже заболіти Рутського, як про це й сам згадує у своїм творі: „Discursus de corrigendo Regimine in ritu graeco“ (Вильня 1605)⁷⁾. Вийшовши з авдієнції в митрополита, він сам не знав, що має далі чинити. Ніщо не приманювало його до руської Церкви. Він бачив, як навіть Зєдинену руську Церкву одні загально легковажать, а другі ненавидять її. Митрополит не має пошани навіть у звичайних латинських священиків, а незєдинені й еретики поборюють його на кожному кроці. Руське духовенство неосвічене й нема в нього почуття карности. Церкви світять пустою, нарід темний і релігійно неосвічений та полишений зовсім безсовісним агітаторам. А шляхетську молодь, що виховується в латинських школах, здебільша під проводом ОО. Єзуїтів, без ніяких скрупулів загально перетягають на латинський обряд. До того саме часу відносить митрополит Корсак оці зворушаючі слова самого Рутського: „Dicebat subinde Iosephus illius temporis facta mentione: quod quum vellem, inquit, lacrymis ubertim perfundi propter extremam desolationem adibam ecclesias nostras Ruthenorum, ut ibi caeremoniis adessem, redibam vero semper cum fletu potum meum miscens. Ita scilicet schisma illa tempestate omnem vestitum filiae regis catholici in Ruthenorum Ecclesia abstulerat“ (Vita Ruscii, с. XII).

Одинокою розрадою Рутського в тому часі було те, що він познайомився з Іваном Кунцевичом, тоді ще звичайним купецьким помічником у Вильні. Ця знайомість перемінилася незабаром у сердешну й святу приязнь. Кунцевич багато користав з науки й досвіду Рутського, та ще більше користав Рутський зі святости Кунцевича. На його особі мав Рутський великий приклад: уповання на Бога, апостольської ревности, вірного співділання з Божою ласкою та приклад великої пошани для Божої слави з чистої любови до Нього.

Саме в тому часі прибув до Вильні Папський Легат, Кармиліт Павло Сімеон, що його Папа Павло V вислав був до Персії й притім поручив йому вступити по дорозі до Москви та по можності навязати звязки з великим князем московським, щоб опісля навести його до католицької Церкви. Рутський познайомився з Папським Легатом, і коли довідався,

⁷⁾ Рукопис цього твору В. Рутського також находився в архіві монастиря ОО. Василіян у Львові. Нажаль і він десь загинув. Цей твір Рутського вийшов безіменно друком у книзі о. Томи від Ісуса: „Thesaurus sapientiae divinae de Unione Schismaticorum, с. II. art. 3 (J. P. Migne, Theologiae Cursus completus, T. V, p. 563).

що він шукає відповідного провідника й перекладчика в по-дорожі до Москви, заявив свою готовість взяти участь у тій його місії. О. Павло радо згодився на це пропозиція, а Рутський знову був дуже вдоволений, що має нагоду звільнитися з незвичайно прикрого для себе положення в Вильні. Притім він лелівав у душі надію, що може вдасться йому спонукати великого московського князя та його підданих до одности з католицькою Церквою. Та Бог призначив Рутському зовсім інше поле для його апостольської праці. Сталося таке, що сама особа Рутського була для о. Павла причиною великої перепони й невдачі. З розмови з Рутським зрозумів Папський Легат, що він просто втікає від порученого собі завдання й тому рішучо приказав Рутському вертати назад до Вильні. І справді Рутський вернув 1605 р., знеохочений і прибитий. Свого приятеля Кунцевича застав уже, як монаха Йосафата в святотроїцькому монастирі. Від того часу почав частіше відвідувати монастирську церкву й Йосафата, бо надзвичайна святість молодого монаха дуже захоплювала його душу.

Однак Рутський і далі не міг погодитися з тим, щоб мав невідклично виконати своє, присягою скріплене, зобов'язання. Що більше: навіть почав старатися, щоб Апостольський Престіл звільнив його з присяги витривати ціле життя в східньому обряді. Та хоч на те перше прохання дістав відмовну відповідь, він знову звернувся в тій справі до Риму. І тоді вже схильні були в Римі звільнити його від зложеної присяги, а Рутський знову роздумував над тим, до котрого латинського Чина мав би він вступити: до Кармелітів, чи до Єзуїтів... І саме цю хвилину вибрав Бог, щоб особливішою й справді надзвичайною подією рішучо потягнути вкінці Рутського там, де він з Божої волі мав сповнити своє велике післанництво.

Було це дня 30. серпня 1607 р. Рутський був на богослуженню в костелі ОО. Єзуїтів. Проповідь мав о. Фабрицій, учитель і духовний провідник св. Йосафата. Коли вже скінчив проповідь і мав сходити з проповідниці, нагло звернувся до зібраних у церкві людей і сказав ось таке: „Від сьогодні за тиждень, відомий вам усім пан Йоан Велямин Рутський вступить до Чина ОО. Василян у монастирі св. Тройці“. Почувши це, Рутський аж зжахнувся. Ті слова приймив він, як наругу над собою й пожалувався на о. Фабриція в Настоятеля монастиря. Та о. Фабрицій почав запевняти, що зовсім не пригадує собі, щоб щось подібне вийшло з його уст на проповідниці в церкві. Справу предложено місцевому латинському Ординарієві. Цей прослідив її докладно, а знаючи ми-

нувшину Рутського, заявив йому, щоб дальше не опирався виразному Божому покликанню. І справді Рутський за тиждень, у свято св. Архангела Михаїла, wraz з 5 іншими василіянськими новиками, прийняв рясу Чина св. Василя В. Йосафат, зі сльозами в очах, в гарячій молитві дякував Богові за цю ласку, бо був свідомий, що цей день це початок світлої доби для Зєдиненої руської Церкви. Дня 1. січня 1608 р. зложив Рутський урочисті монаші обіти приймаючи притім монаше імя Йосифа. Від того дня в його душі запанував надзвичайний спокій та певність що до Божої Волі. І той спокій не залишив його вже ніколи — навіть серед найтяжчих боротьб та лютих переслідувань!

II.

Особливіщі чесноти В. Рутського

З тим особливішим покликанням виступають у Рутського також в особливішому блеску ті чесноти, що становлять не лишень окрасу, але й основу священничого покликання.

На першому місці треба підкреслити дуже ніжну чистоту серця й велику любов до цієї ангельської чесноти. Вже в хлопячому віці був Рутський дуже поважний та такий скромний, що хоч учився в еретицьких школах, то однак ніхто з його товаришів не смів у його приявності дозволити собі на якийсь непристойний жарт, чи нескромний вислів. У дозрілому, молодечому, віці, коли раз у Празі попав у зіпсоте товариство гуситів, що з розвагою, в злобному намірі, підступно заманили молодого Рутського в таке місце, де він знайшовся в близькій небезпеці гріха проти невинности, — він, не маючи іншого виходу, вхопив ножа й готовий був за всяку ціну боронити невинности свого серця. І саме цей випадок відкрив йому очі й прискішив його рішення покинути кальвінізм та явно визнати католицьку віру.

У римській Колегії св. Атанасія був з Рутського взірцевий питомець. Був докладний аж до найменших подробиць у зберіганні денного порядку й колегіяльних правил. Послушний у всім, радо йшов за вказівками свого Духовника, виявляючи перед ним кожную свою трудність у праці над досконаленням своєї душі. В науці був взірцевий і такий пильний, що Настоятелі від часу до часу мусли аж здержувати його, щоб не пошкодив свому здоровлю. З особливішим замилюванням студіював він твори св. Отців східньої Церкви й

рішення вселенських Соборів. Зокрема найбільше займали його спірні питання між католиками й незєдиненими. Ті цінні відомости про Рутського завдячуємо одному з його професорів, о. Віттелескі Т. І., що потім був головним Настоятелем Чина ОО. Єзуїтів.

Коли вернув з Риму до Вильні, не змінив нічого зі свого аскетичного способу життя. Завсіди ходив у священничій одежі, хоч іще не мав ніяких свячень. Хоч був власником досить великого маєтку, однак жив дуже скромно; ніхто не бачив його на забавах, чи на прийомах на шляхетських дворах, або серед блиску світового життя. Зате дуже часто бачили його в церкві на богослуженнях, або теж у набожній, тихій молитві у стіп Євхаристійного Христа, Ті основні чесноти Рутського зростали щораз то більше й скріплялися особливо від хвили, коли він заприятелював зі св. Йосафатом.

Особливішого блиску набрали ті чесноти тоді, коли Рутський вступив до Василянського Чина. Як свідчить його життєписець, митрополит Корсак, ревністю монашого життя та духом покаєння дорівнював Рутський св. Йосафатові так, що цей уже в першому році поручив йому провід новіціату. По одержанні священства подвоїв Рутський свою ревність, передовсім що до почитання Євхаристійного Христа. Рутський і св. Йосафат перші ввели в монастирі Пресв. Тройці, зовсім невідомий на незєдиненім Сході, звичай приступати часто до св. Причастя та в особливіший спосіб почитати Пресв. Євхаристію. Цей звичай зберігають аж досі в василянських монастирях, як найдорожчу спадщину по тих двох великих подвижниках.

III.

Важке положення Зєдиненої руської Церкви

Надзвичайне покликання Рутського, його справді героїські чесноти, набуті при допомозі повного самовідречення у строгому, монашому житті, стали в його руках талантом, що його помножив удесятеро апостольською ревністю чи-то в часі, коли був архимандритом, чи коли був єпископом-помічником митрополита Потія та зокрема, коли опісля з Божої Волі став київсько-галицьким митрополитом усієї Руси (1613 р.).

Оцінити й представити велич апостольського духа митрополита В. Рутського, його розвагу, його повну посвяту в провіді, неустрашимість та мужність в обо-

роні насильно ломаних прав Церкви, можливе тільки тоді, коли представиться ті трудні й непригожі обставини, що серед них знайшлася в тій добі Зєдинена руська Церква.

Митрополит Рутський ясно бачив усі трудности, перепони й надзвичайно прикре положення руської Церкви, що, по людськи кажучи, находилася просто в безнадійному стані. Це важке положення дуже ясно й виразно зясоване в листі руського Єпископату до св. Конгрегації для поширення віри: „*Informatio data ab Episcopis sub Metropolita Rutski Romam S. Congregationi praepositae negotiis Ruthenorum in materia Religionis et Unionis propagandae*“⁸⁾. Головні трудности й перепони, що їх мала Зєдинена Церква, поділені в вище згаданому листі на оці точки: 1) поборювання Унії єретиками й незєдиненими; 2) рівнодушне й неприхильне відношення до Унії католиків латинського обряду; 3) переходи й перетягання уніятів на латинський обряд; 4) кривдження та понижування Зєдиненої руської Церкви. Крім першої трудности, що належить до невідступних трудностей св. Унії, годиться бодай коротко й побіжно згадати про три прочі, тим більше, що, подібно, як за часів Рутського були вони звязані з існуванням Унії, так і тепер є вони подекуди не менше актуальні.

Що до першої трудности, лист згадує про формальну умову між єретиками й незєдиненими в Торуні 1595 р., звернену проти проголошеної в Бересті литовському св. Унії. Друга подібна умова між незєдиненими й кальвіністами мала місце в Вильні 1599 р.: „*in particulari primarios huius regni Senatores ab utrimque facta et scriptis adinvicem firmata est.*“ Саме під їхнім впливом та натиском два єпископи: львівський, Гедеон Балабан, і перемиський, Михайло Копистянський, відступили від свого рішення прийняти Унію. Тим знову єпископам, що не далися намовити, чи залякати, а саме: острозькому, луцькому й пинському загарбали противники їхні єпископські добра. У цій частині „Інформації“ згадується теж про ворожу діяльність як Старопигійських Брацтв, так і козаків, що в тій боротьбі проти св. Унії, може й подекуди несвідомо, були орудниками в руках Москви⁹⁾.

а) Відношення до Унії католиків латинського обряду

Друга точка вказує на відношення до справи св. Унії католиків латинського обряду: як світських, так і духовних.

⁸⁾ Цілий цей, дуже важний і цікавий, документ поміщений у М. Гарасевича: *Annaes Ecclesiae Ruthenae*. Leopoli 1862, стор. 254-298.

⁹⁾ М. Гарасевич, *Annales Ecclesiae Ruth.*, стор. 256-257.

Латинники здебільша не тільки, що не підпомагали Зєдинення, але ще й безперестанку помагали незєдиненим: одні явно, а другі потайки. У соймі просто годі було знайти одного, чи другого оборонця, зате більшість виступала проти зєдинених, як проти гонителів незєдинених та небезпечних заколотників польської Річипосполитої⁹⁾. Найбільше ложні й просто видумані закиди незєдинених приймали латинники без ніяких застережень і навіть на думку не приходило їм провірити правдивість закидів незєдинених; а оборони зєдинених або не слухали, або приймали її з великим недовірям. Незєдинені могли легко предкладати та укладати закони, що були дуже кривдячі для зєдиненої Церкви, бо не було майже нікого, що здобувсь би на те, щоб недопустити до ухвалення тих же законів. А тому, що незєдинені предкладали ті закони підступно й хитро, то бувало й таке, що католики спостерігалися аж тоді, коли соймові засідання скінчилися й тим самим коли годі було вже направити вчинену для Унії кривду¹⁰⁾.

В тій же інформації руського зєдиненого Єпископату (під проводом митрополита Рутського) подані, надзвичайно влучно, головні причини цього неприхильного становища польських католицьких: світських і духовних, кругів до Унії.

Перша причина це віддавна закорінена нехить поляків до русинів та погорда до їхньої Церкви ще з того часу, коли вони були незєдинені¹¹⁾. Не бракувало, передовсім між вищим і нижчим латинським духовенством: світським і монашим, навіть і таких, що просто в очі говорили уніятам, що ліпше знищити Унію, як підпомагати їй¹²⁾. Друга причина була національно-політична. Внутрішнє й зовнішнє положення Польщі було тоді дуже важке. З одного боку загрожували їй шведи, а з другого турки, що безперестанку підбурювали Москву проти Польщі, щоб так відтягнути від себе козацькі походи. В тому підбурюванні послуговувалася Туреччина грецькими, незєдине-

⁹⁾ „Catholici ritus Latini saeculares fere omnes, et maior pars Ecclesiasticorum non tantum nos non iuvat in promovenda unione, sed favent schismaticis aliqui aperte, clam alii; in comitis certe vix unum, vel alterum invenire possumus patronum, qui serio causam nostram agere velit, immo quando prodimus in publicum, invehuntur contra nos, quasi nos opprimeremus schismaticos et turbaremus pacem Reipublicae...”

¹⁰⁾ „...et ita schismatici scribunt contra nos constitutiones et legunt publice nemine contradicente cum magna iniuria nostra, et quo maius est ecclesiae et sanctae sedis Apostolicae, semper enim in talibus constitutionibus continetur aliquid, quod noceat unioni et quia caute scribitur a schismaticis, ne intelligatur a catholicis, hi non advertunt, nisi iam post comitia, quando non datur facultas corrigendi”.

¹¹⁾ „Antiqua latinorum in hoc regno aversio a Ruthenis et contemptus ipsorum, qualem patiebantur, dum essent adhuc schismatici, remanent et nunc idem...”

¹²⁾ „Non desunt et quidem ex ecclesiasticis maioribus ac minoribus, qui sunt pastores animarum, et ex ipsis Episcopis ac multis religiosis, qui dicunt nobis quandoque audientibus melius destruere unionem Ruthenorum, quam provehere illam”.

ними, патріярхами. Саме в тому намірі їздив до Москви м. і. єрусалимський патріярх Теофан, — той самий, що опісля 1620 року, вступив до Києва й тут, під охороною козацьких військ, відновив у польській державі незєдинену єрархію та через те завдав Унії великий удар. Хоч сам польський король, Жигмонт III, щиро й явно піддержував, а в потребі теж боронив Зєдинену руську Церкву, однак виступити рішучо проти факту відновлення незєдиненої єрархії без його згоди, не мав він ані сили, ані теж відваги. Польські державні круги числилися тоді з козаками, бо потребували їхньої помочі в війні проти турків і за цю поміч посвятили справу Унії; вони не хотіли мати проти себе незєдинених, але радше уступками в некористь Унії приєднати їх для Польщі.

З тих коротеньких слів кожний може перекопатися, яка безосновна й притім злобна думка незєдинених, неначеб Берестейська Унія була ділом польської політики та ділом польських урядових чинників. Бо справа малася саме навпаки. Всі політичні чинники Польщі, світські й духовні, з дуже малими винятками, були проти Унії та мильно вважали її за небезпечну, або бодай за невивідну, зважаючи на загальні державні інтереси¹³⁾). Правду кажучи, була це дуже короткозора політика.

б) *Переходи на латинський обряд*

Найтяжчий удар для Зєдинення, як під оглядом церковно-релігійним, так і національно-політичним, це масовий перехід зєдинених українців і білорусинів на латинський обряд. Саме на це присвячено найбільше місця в „Інформації“ до Риму, на це теж найчастіше жалувався митрополит Рутський у своїх листах до кардиналів та до Папів, а потім це була одна з головних причин заломання Унії на землях, що по розборі Польщі ввійшли в склад російської імперії.

Перша що масово покинула ряди руської зєдиненої Церкви й вслід, за тим (з дуже малими винятками) відчужилася

¹³⁾ Ось що пише в тій справі митрополит В. Рутський до о. Адріяна Подберевського ЧСВВ, що тоді студіював у Римі: „Rogate, quaeso, illustrissimum Cardinalem Ludovisium, ad quem ego etiam scribo, ut S. Sanctitas commendet negotium hoc nostrum, potius autem Dei et ipsius S. Ecclesiae R. R. Episcopis latinis, ut ferventius quam hucusque fecerunt, promoveant hanc causam. Scitis enim quod in praeteritis comitiis non tantum non iuvabant nos, sed impediabant; et forte omnes usque ad ultimum, qui debebant nos animare, suadebant, ut animum abjiceremus; immo omnium fere hic fuit sensus, tollere Unionem, tamquam excitantem turbas in Republica. Etsi aliqui ex episcopis non fuerint huius sententiae, tamen omnes in hoc consentiebant, ut nos non iuvarent.“ Лист у архіві св. Конгрегації „De Propaganda Fide“. Cod. XII. Basiliani, — цитований за твором А. Guépin. Saint Josaphat, vol. I. p. 334.

Митрополит Й. Рутський мав намір іменувати о. Андрія Подберевського своїм єпископом-помічником, та він умер таки ще в Римі.

від свого народу, була шляхта. На цей дуже болючий обяв нашого релігійно-церковного життя впливали різні причини, що про них тут тільки коротко згадуємо. За корінь того лиха треба вважати не Унію, а довголітню схизму руської Церкви, повну інертність і повний занепад та неміч православної Церкви взагалі, а руської незєдиненої Церкви зокрема, тимбільше, що православна Церква знайшлася, правду кажучи, в польській державі „*sine iure*“, тому, що в Польщі пануюча була католицька Церква з латинським обрядом. Річ ясна, що провідна руська верства, що нею була тоді шляхта, найбільше відчула й освідомила собі нелад та занепад православя. Колиж до Польщі передістався протестантизм, передовсім у кальвінській формі, не тільки чимало польської шляхти, але теж і багато української та ще більше білоруської шляхти радо приймили його, бо він заімпував їм новістю та своїми радикальним кличами „реформації“ релігійного життя.

Незабаром Чин ОО. Єзуїтів розпочав у Польщі успішну кампанію проти протестантизму. І тоді майже вся протестантська шляхта, отже також і українська та білоруська, навернулася до католицької Церкви в латинському обряді. Потім, коли вже прийшла Унія, українська й білоруська шляхта навіть не думала вертати до свого східнього обряду. Клясичний приклад на це бачили ми на особі Рутського; треба було аж виразної волі Папи й після того ще особливішого та надзвичайного ділання Божого Провидіння, щоб він прийняв та полишився в східньому обряді¹⁴).

Друга причина переходу на латинський обряд це звичайна амбіція тодішньої шляхти. Як відомо, провідні польські круги не допускали православної шляхти ані до вищих урядів, ані

¹⁴) Таке поставлення справи може декому здаватися дивне й парадоксальне. Та послухаймо, що каже про це Монсіньор Е. Бенедетті, один з найліпших знавців історії нашої Унії. Він пише так: „La reazione cattolica alla invadenza protestante in Polonia, caritanata mirabilmente dai Gesuiti, si era fatta sentire anche sulla nobiltà rutena, che aveva abbracciato il protestantismo; ma essa abbandonando l'errore, preferiva rendersi cattolica latina anziché ritornare al culto bizantino-slavo, sia perché disprezzato e perseguitato dai Polacchi inquanto professato dalla classe più vile della popolazione, sia perché facendo si latina veniva equiparata alla nobiltà pollacca e vedeva aprirsi avanti a se la via degli onori preclusa agli ortodossi...“. — „Католицька реакція проти протестантської інвазії в Польщі, що її повели з подиву гідним успіхом передовсім Єзуїти, мала вплив також і на руську шляхту, що перейшла була на протестантизм; але вона покидаючи ересь, воліла навернутися на католицизм у латинському обряді, як вертати до византійсько-слов'янського обряду, зважаючи на те, що до нього належали найнижчі верстви населення й тому поляки погорджували ним та переслідували його, — як також і тому, що приймаючи латинський обряд, вона зрівнювалася з польською шляхтою та бачила перед собою отвертий шлях до почестей, що були недоступні для православних...“ (E. Benedetti, Studi di Ecclesiologia Orientale. Roma 1929, p. 5).

Це повинні запам'ятати собі теж ті теперішні українські націоналісти, що чи-то посередньо, чи безпосередньо, піддержують штучно розвинену в нас протестантську пропаганду.

до політичних справ. Те саме чинили вони по 1596 р. теж зі зєдиненою українською й білоруською шляхтою. Таке поведення дразнило амбіцію тих людей і тому, щоб мати отвертий шлях до державних урядів і достоїнств, шляхта переходила на латинський обряд. Чинила це передовсім шляхетська молодь. В Польщі не було тоді вищих руських шкіл. Були тільки протестантські школи та дуже добре ведені школи й інтернати ОО. Єзуїтів. Навіть незєдинена шляхта радо давала своїх синів на виховання до ОО. Єзуїтів. Там молодь не тільки стрічалася з вищою духовою культурою католицької Церкви, але теж з великим легковаженням східнього обряду й Церкви, що не рідко доходило просто до погорди. Не маючи ніякої піддержки, щоб витривати вірно в обряді своїх батьків, шляхетська українська й білоруська молодь масово покидала той обряд та переходила на латинський; в дальших знову поколіннях відчувувалася вона зовсім і від своєї народности¹⁵).

За прикладом зєдиненої шляхти пішли навіть деякі Василяни, передовсім настоятелі монастирів, що звичайно походили теж зі шляхти. І про те згадується в „Інформації“ руського Єпископату. Це знову може здаватися для декого якесь дивне й незрозуміле. Бо ж видима річ, що Василянський Чин не тільки видав зі себе найбільших подвижників та оборонців Унії, але й увесь час аж досі стоїть у перших рядах у боротьбі за Унію. Та цей сумний обяв відступства від обряду можна теж зрозуміти тільки в світлі тодішніх обставин, що серед них знайшовся Василянський Чин. Головної причини треба шукати в добі, коли ще ціла руська Церква не була зєдинена. Перед заключенням Унії Василянський Чин і його монастирі ділили сумну долю повного занепаду православної Церкви. Вони сталися подекуди захистом та принадним місцем для зубожілої шляхти, що бажала володіти багатими в тому тому часі єпископствами та архимандріями, або й управляючи самовільно й незаконно монастирськими добрами, збагачувала свої родини. Коли прийшло до Унії з католицькою Церквою, тоді, — передовсім у перших роках, коли здавалося, що Унія при піддержці деяких впливових кругів пошириться без труду на всіх українських та білоруських землях, що тоді були під Польщею, — багато православних монастирів приймало Унію й піддавалося під владу зєдинених єпископів. Нажаль це навернення на Унію було чисто зовнішнє, бо монахи

¹⁵) Ex scholis latinorum ducenti fere iuvenes nobiles Ruthenorum transiverunt ad ritum latinum. In aulis et militia totidem. Iam quaeritur: post decennium quid remaneret ex nobilitate apud Ruthenos?" (Informatio [Гарасевич, Annales Eccl. Ruth. стр. 274]).

залишилися в душі такі, які були давніше, — без ніякої внутрішньої духовної переміни. Інакше кажучи: це були ті самі люди, з тими самими поняттями й обичаями; вони тільки зовнішнім актом стали католиками. Коли ж опісля проти Унії почався наступ з двох боків: і від незединених і від католиків латинського обряду, і крім того, коли по реформі Василіянського Чина, що її перевели Митрополит Рутський і св. свящ. Йосафат, відновлено в василіянських монастирях повну монашу карність та повну строгість монашого життя, тоді саме ті „навернені“ монахи з малодушности та зі страху перед строгими вимогами монаших правил почали покидати свій обряд та шукати вигідніших місць у латинському обряді¹⁶).

Наслідки тих переходів були для Унії просто страшні. Вони мимохіть поставили незединених вищими й сильнішими, як зединених. Православні мали за собою зорганізоване в Ставропігійських Брацтвах міщанство й козацтво. Крім того польські урядові круги й польська шляхта та духовенство не виступали проти них так, як виступали проти зединених, але радше залишали їх на боці, або, звичайно потиху, а нераз і явно, підпомагали їх у боротьбі проти Унії. Вкінці в обороні православних кожної хвили готова була виступити ще й Московщина, що саме тоді почала скріплятися та набирати політичного значіння в східній Європі. І саме та Московщина при допомозі православних у Польщі розбила опісля та знищила польську державу.

Дальший сумний наслідок переходів на латинство був цей, що при Унії полишилася горстка міщанства й закріпощене селянство з неосвіченим світським духовенством. Від 1595 р. не було ще навіть часу на те, щоб світське духовенство могло культурно піднятися; не було ще ніяких, належно ведених, духовних шкіл, а передовсім не було ані однієї духовної семинарії. І в тім випадку польські рішаючі чинники руководилися політичними, як їм здавалося, опортуністичними, мотивами. Передовсім, і слушно, числили на те, що через перехід на латинський

¹⁶) „Tempore mox praeteritorum comitiorum, aliqui ex monachis S. Basilii et quidem superiores ipsorum et alii cum illis institutum et disciplina regularis videbantur aspera caeterisque prae ambitu conarentur praecellere, turbarunt vehementer duo monasteria sibi vicina consultantes imo concludentes transitum ad aliquam religionem diversi ritus Latini, quod partim processit ex pusillanimitate; putarunt enim in dictis comitiis unionem penitus sublatam iri, post comitia vero cum intellexerint necdum nostras res esse paccatas, pertaesi continuarum, quibus nos affligunt, molestiarum, at quia diminuabatur numerus unitorum per transitum liberum, nec auxilia a Latinis videbant, in eodem proposito confirmati sunt... Si hoc ad effectum deducerent, adferrent ruinam unioni maiorem, quam si universam suam potentiam evomeret infernus contra illam, et quidem persenserunt id Schismatici, et eosdem religiosos hortati sunt, ut potius migrent ad Latinos tempestive, antequam per vim eiiciantur e monasteriis. Plurimis ergo evenerat id ex pusillanimitate, nonnullis ex desiderio vitae luxioris...“ (Informatio [Harasiewicz, Annal. Eccl. Ruth., p. 280]); cfr. E. Benedetti, Studi di Ecclesiologia orientale. Roma 1929, p. 7.

обряд провідна українська й білоруська верства стане в дальших поколіннях національно польська. І це був справді одинокий сповидно успіх тих переходів. Притім не хотіли піддержувати Унії, щоб не знеохочувати супроти себе незєдинених, передовсім козаків, що більше ненавиділи Унію, як латинсько-католицьку Церкву й протестантизм. І саме в тім проявилася короткозорість польської політики. Бо ніхто інший, як саме православне козацтво стало пізніше в руках Москви тим тараном, що розбило Польщу. Коли б були тодішні польські рішаючі круги підпомогли Митрополита Рутського, або бодай не перешкоджували йому скріпити й перевести Унію в Києві та в Україні, то були б раз на завсіди відокремили Україну й Білорусь від головного осередка православ'я — Москви, що по упадку Царгороду стала „третім Римом“ для всіх незєдинених. Загально кажучи, тодішня Польща не зрозуміла свого післанництва на-вернути близький Схід на католицьку віру, хоч могла це досить легко виконати. Що поляки не виконали того, причиною того був теж і момент психологічний, що про нього ми вище згадали, тобто якась, від століть закорінена в польській суспільності, ненависть та відраза як до українців, так теж і до Унії.

в) Кривдження та понижування зєдиненої руської Церкви.

Крім вище наведених ударів для Зєдиненої руської Церкви прибув іще один, що на нього жаліється Митрополит Рутський разом з іншими зєдиненими руськими єпископами в „Інформації“ до Риму, а саме розграблювання церковних дібр польською шляхтою. Ось що пишуть про те в Інформації тодішні руські єпископи: „Primo praeposterus quorundam Latinorum Catholici nominis sensum, quo licitum sibi persuadent, bona Ecclesiarum ritus nostri vel convertere in usum suum, vel applicare ad usum Ecclesiarum Latinarum propria autoritate, quod in multis locis factum est, et nunc fit, imo auferuntur integra monasteria, in quibus asservant suos famulos, equos etc. Monachis autem dant, quae volunt, propterea plurima monasteria desolata, in quibus nec ullus monachus reperitur, denique in ipsos Episcopatus ius vindicant sibi“.¹⁷⁾ — Дальше повідомляють, що князь Острозький, завзятий противник Унії, насильно загарбав половину єпископських дібр луцької та пинської єпархії, як теж чимало митрополичих посілостей. А його сини, що майже всі перейшли на латинський обряд, прилучили ті церковні добра до своїх родинних посілостей і навіть не вважають за обовязок совісти звер-

¹⁷⁾ Cfr. Harasiewicz, Annales Eccl. Ruth., p. 287.

нути їх зєдинєній Церкві. Вкінці представляють єпископи, як латинники з погордою поводяться з руськими священниками, а навіть з руськими єпископами тільки тому „quia Rutheni, licet sint Catholicissimi, et usque ad sanguinem pro Ecclesia laborantes“. Шляхта вязнить руських католицьких священників та примушує їх робити панщину, поводячися з ними, як зі звичайними кріпаками.

Це зубожіння Церкви й духовенства, що мусіло власними руками управляти кусник того поля, що його посідало й так у поті чола дбати про удержання своє й своєї родини, загальне пониження й погорда руською зєдиненою Церквою та її духовенством ніяк не могли причинитися до розвою Унії. Зубожілі єпископи не всілі були основувати ані духовних шкіл, ані духовних семинарій. Зате багаті Ставропігійські Брацтва незєдинених удержували належно зорганізовані школи, що в них виховували своїх учнів в ненависті до Зєдинення. Отже уніяти могли посилати своїх дітей тільки до католицьких шкіл, що в них мало провід латинське духовенство. А в тих знову латинських католицьких школах стрічалися ті діти з одним тільки пониженням і погордою свого східнього обряду¹⁸⁾. Справді, надзвичайно гірка була доля зєдиненої Церкви!

Оце тільки загальний нарис про положення зєдиненої руської Церкви в добі, коли Митрополит Велямин Рутський з Божої волі управляв тією Церквою. І тільки на тім тлі можна зрозуміти та оцінити велич духа й незвичайні чесноти його Особи, зокрема ж його велику посвяту для руської зєдиненої Церкви та його подиву гідну апостольську ревність.

¹⁸⁾ Папа Урбан VIII. пише 1628 р. в листі до польського архієпископа-Примаса в Гнезні м. і. таке: „*Christianae patientiae elogia sunt minores illae contumeliae, quas in Ruthenos Catholicos iacere solet schismaticorum superbia Nostrae certe paternae charitati eo accuratius constans illius nationis pietas commendatur, quo arcius a desertorum impietate illam audivimus lacerari. At eas prorsus iniurias cogimur lamentari, quibus apud Catholicos ipsos fidelis illa Unio afficitur. Sane cum illos maledictis lacessiri, eorumque templa infami Synagogarum nomine isthuc appellari intelligimus, dolemus miserrimam illius gentis sortem, cum qua iniuriose ubique agitur, dum hostilis odii opprobria apud amicos etiam patitur... Audivimus gemitum et cognovimus vocem Rutheni gregis, qui a populis Fraernitatis tuae subiectis se contumeliose haberi conqueritur...*“ (Reg. Brev. Anni VI., ep. 69).